

Святослав Пилипчук

ЗАВЖДИ АКТУАЛЬНИЙ ІВАН ФРАНКО

Слово, виголошене біля пам'ятника Іванові Франку
у Львові 27 серпня 2014 року

К оли гнів і лють стискають горло, і слово на уста не йде, коли скорбота за втраченим цвітом нації важкими ударами паморочить свідомість, коли ловиш себе на думці, що вже не пам'ятаєш імен загиблих синів України, коли тамуєш злість зціпленими зубами і кулаками, так хочеться хоч на хвилю знайти твердий ґрунт правди й сили, з якого можна було б увібрати достатньо енергії для рішучих дій, для підкріплення твердого переконання, що твоє праве діло обов'язково переможе. Основу такого непорушного ґрунту формують непохитні авторитети нації, її духовні провідники. Одним із яких безперечно є Іван Франко. Саме він залишив по собі глибоку аналітичну оцінку поступу українства і передбачив чимало майбутніх перешкод, які нам доведеться подолати. Франкове слово й досі залишається тією невичерпною зброєю, з якої не одне покоління українців бере найнадійніші засоби захисту від олжі, гнилизни та апатії. Необхідно вчасно дослухатися до завбачливих прогнозів нашого великого Українця, аби не запізнитися з правильними висновками, аби обрати вивірену тактику поведінки та гідно протидіяти злочинним намірам будь-якого агресора навіть у найекстремальніших ситуаціях. Важливо, аби Франкові передбачення, за його ж висловом, не стали муштардою по обіді.

Хіба ж не по-сучасному звучить Франкове: «...життя народне дійшло до того ступня, де вже не вистарчають ані красномовні проповіді, ані голословне береження народних святощів, ані платонічна любов, а треба важкої конкретної праці на різних полях, починаючи від елементарної самопомочі і правної оборони, а кінчаючи найвищими вимогами наукової й літературної праці» (т. 54, с. 802). Цими нагадуваннями письменник звертався не лише до своїх сучасників, він промовляє і до нас: в особливо

складний для України час кожен повинен усвідомити суспільну відповідальність і на своєму полі чесно, кваліфіковано і самовіддано творити країну, яка переважатиме будь-якого ворога на усіх фронтах.

Українці за свою тисячолітню історію перегорнули чимало трагічних сторінок, після яких тривали десятиліття, а нерідко й століття цілковитої стагнації. Причину тих невинуватих численних фатальних проявів Франкові, гадається, вдалося осягнути дуже точно: «Зневіра в народ і його сили, зневіра в можливість добиватися власною силою кращої будучини – ось джерело всіх тих хитань, помилок і апостазій, яких повна наша історія» (т. 54, с. 804). Маю тверде переконання, що загартовані у вогні «буків» і «градів» українці, які гідно протистоять підступам орди, успішно здолають українофобських покидьків, і вже ніколи не будуть інфіковані зневірою і впевнено «добиватимуться власною силою кращої будучини», беручи за девіз писані рівно сто років тому Франкові поетичні рядки:

*Будьмо хоч трупами, та трупами
вельмож,
Що на велике діло спромоглися,
А не трупами тих валидороз,
Що в боротьбі безцільно знемоглися!*
(т. 52, с. 209).

Саме вельможі духу зараз мають стати провідниками нації...

Як неперевершений тонкий аналітик, філігранний обсерватор Франко досить точно оцінив можливі загрози від імперських амбіцій захланного північного сусіда. Він украй пророче передбачав: «...українській суспільності прийдеться видержувати хронічну, довгу, <...> важку боротьбу з російською суспільністю та крок за кроком відвойовувати собі у неї право

на самостійний розвій» (т. 54, с. 579). Зараз ми є свідками й учасниками найгострішого рецидиву цієї хронічної боротьби, під час якої не метафорично, а реально відвоюємо своє природне право на свободу. Ту свободу, яка, за міркуваннями Франка, «не готовий печений хліб, котрий можна краяти й їсти», а ту свободу, що є «школою, в котрій люди вчать жити полюдськи, так, аби нікому не було кривди» (т. 47, с. 92). Українці врешті перестали чекати на готовий печений хліб і стали свідомі того, що потрібно без зволікань іти до тієї, як образно висловився Франко, школи і вчитися жити (як це не заяложено звучить) по-новому, по-людськи, без корупції, хабарництва, чинопоклонництва та інших ганебних виявів свідомості раба.

Свого часу (йдеться передусім про ХІХ ст.) під впливом москвофільства в Галичині з'явилося чимало людей, одурманених російською пропагандою, однак, як тільки траплялася нагода зазирнути за лаштунки фальшивої зовнішньої політики і поглянути на реальний стан речей в «масковском гасударстве», миттєво відбувалося прозріння, людину опановувало глибоке відчуття ошуканості, окраденості та розгубленості, вона дуже болісно усвідомлювала хибність своїх переконань. Франко був свідком не однієї трагедії ошуканих уже тоді добре вишколеною московською агентурою. Приміром, невтішну долю Івана Наумовича, недалекоглядного речника москвофільства в Галичині, Іван Франко висвітлив у статті «Двоязичність і дволичність». Ілюструючи фінальні висліди життєвих змагань цього «внутрішньо роздвоєного чоловіка», автор розвідки писав: «Потім він перенісся до Росії. А побачивши там, що його мрії про російський рай полягали на ілюзіях, відкликав усе своє життя – і зажив отруту» (т. 54, с. 615). Щоправда, якщо у Франкову добу таких ошуканих було десятки чи сотні, то зараз числимо їх тисячами, а то й мільйонами. Є велике сподівання, що в загравах вибухів російської смертельної зброї вельми швидко розвіються всі імперсько-шовіністичні «михалковські» й отруйно-брехливі «кісельовські» ілюзії, настане прозріння всіх людей, які ще не втратили здатності мислити, і – що знайдуть вони достатньо сили волі, аби не заживати отруту, а, навпаки, з подвоєною енергією виправляти свої ж фатальні помилки.

Розкриваючи засадничі принципи московської пропаганди, Франко писав: «Росія має досить таких проповідників, що <...> кидають затроєні стріли на всю західну цивілізацію». Очевидно, вигрібаючи тисячі тон залежаних боєприпасів і вкладаючи їх у брудні руки без-

думних покидьків-терористів для підступного нищення українців, московські знавіснілі кати натрапили ще й на давні імперські запаси отих «затроєних стріл» і, спонукувані потоками вже й не надто рафінованої брехні, з дикунським самовдоволенням і принишклим рабським позиранням на конвульсуючого в шизофренії батюшку інтенсивно і без розбору пускають ті стріли вже й у бік стурбовано-занепокоєного і добре годованого газонафтовим їдлом Заходу.

До викриття істинної провокативно-руйнівної суті нав'язливої ідеї «русского мира» Франко взявся ще наприкінці ХІХ ст., коли відкрив її джерела під час аналізу витоків москвофільського руху, підмальованого ззовні в благородні барви братерства і взаєморозуміння. Учений досить переконливою аргументацією доводив, що москвофільська пропаганда «показується чимраз виразніше грубо підмальованими шильдами, під якими довгі літа проводився шиночок дуже нечистих інтересів, ішла потайна ліцитація на апостазію, відступство від служби інтересам рідного народу, ішов вербунок на службу різним темним силам дома й за границею» (т. 54, с. 600).

Якщо знайдуться ще ті, хто трактуватиме агресію Кремля як щось несподіване та непередбачуване, то нехай дослухаються до Франкової характеристики імперії, про яку учений без жодного сентименталізму й самообману писав: «Певна річ, Московщина ламала брутально (додамо – продовжує це неухильно робити. – С. П.) свободніші <...> порядки, душила свободу слова і думки...» (т. 47, с. 403). Оті душогубницькі звички імперії нікуди не щезли, навпаки, розвинулися до нечуваних масштабів і вже не втискаються у рамці постсовєтської РФ та, мов спрутові щупальця, всмоктуються в живий організм України...

На тлі теперішніх подій, як це не прикро, вкотре болісно закровоточила проблема зрадиництва. Саме про зраду, як про одну з основних причин усіх національних бід Франко мовив неодноразово. Тяжкі наслідки зради, що йде в нерозривній сув'язі з цілковитою моральною деградацією, український мислитель обмірковував і у форматі наукових розвідок («Поет зради»), і у художніх творах («Похорон», «Захар Беркут»), однак завжди, попри вистраждане намагання ублагородити найнесподіванішими аргументаціями гріховність зради, доходив переконання, що жодна підстава не є достатньою для прощення відступника. Аби пояснити, принаймні для себе, факти численних зрад, які раз за разом спостерігаємо на сході нашої землі, варто згадати ті слова Міцкевича, які Франко

виніс на авансцену статті «Поет зради»: «Одинока зброя раба – це зрада». Певне, від свого совкового рабства тікаючи, так багато «жителів Донбаса» продали Батьківщину окупантові.

Цьогорічні події, поза всяким сумнівом, стануть черговою «соромною плямою на Росії». Абсурдні, антигуманні вчинки захланної імперії вже на початку ХХ ст. дали Франкові достатньо підстав для того, аби твердити, що Московія – це «Дантове пекло, і можемо зміркувати, що могло вирости в тім пеклі, які моральні типи мусили складатися в таких обставинах і які незатерті патологічні риси мусило на цілих генераціях полишати виростання в тім пеклі і в його атмосфері» (т. 54, с. 578). Поведінка очільників «краю туги та терпіння», «краю крайностей жорстоких» (т. 1, с. 167) (саме такими влучними атестаціями наділяв Росію поет) лише доводить, наскільки правдивими виявилися логічні висліди Франка, бо ж «незатерті патологічні риси» так глибоко опанували недорослих імператорів, що весь світ дивується. Принагідно згадаю, що одним з улюблених письменників Івана Франка був Еміль Золя. Особливо імпонувало українському майстрові слова те, з якою витонченістю психологічного аналізу француз у своїх творах зображував патологічні типи людей. Згодом і у Франка ми знаходимо чимало психічно невірноважених персонажів (Баран, Дувідко-Готліб, ін.). Письменникові вдалося унікально точно відкрити найпотаємніші закартки травмованої душі, збагнути непогамовані внутрішні порухи людей з хворобливою уявою. Однак, гадається, навіть такий неперевершений майстер слова змушений був би до межі винажити свій творчий дух, аби досягнути всю глибину зісуття, морального отупіння, патологічного звиродніння кремлівського юридичного, в котрого бацила імперського шовіністичного дикунства виїла рештки півздорового глузду і змусила блукати хворобливу уяву карлика в середньовічних «темних віках», де брехливо-нахабна поведінка, підперта армією бездумних виконавців, сяк-так уписувалася в парадигму тогочасної кривавої політики.

Якщо за часів Франка приниження українства було нормою самоутвердження імперського іміджу, то аналогічна поведінка в третьому тисячолітті щонайменше розцінюється як анахронізм. Однак розпашілому від задоволення диких жадань сусідів закон (тим більше моральний) «не писан», тому-то в інформаційному просторі, чи то, доречніше сказати, в інформаційній зоні, Росії панує, за Франком мовлячи, «україножерська заїлість, спарована з бездушною глупою» (т. 54, с. 363). Свою брехливу, спрепаровану до ксенофобських жупел заяложену риторичку, якою безцеремонно оглуля-

ють чималі верстви «населення», московські миротворці а la чуркін (не здивуюся, якщо Росія цьогоріч представить його як найгіднішого кандидата на Нобелівську премію миру) безсоромно виносять на міжнародну трибуну і в свинячий голос видушують із себе цинічні брехні, аби «прикрити соромну наготу своєї ненависти» (т. 54, с. 365).

До речі, засліплені такою пропагандою мешканці Криму, попри самозаспокоєння на кшталт: «Потерпим, дальше будет лучше», повинні врешті усвідомити (на це ж бо мають уже достатньо підстав) ту істину, про яку не втомлювався говорити Франко: «Московський урядник усюди однаковий, усюди любить панувати над темнотою і дусити просвіту, всюди любить здирство, краде, руйнує і не може знести нічого такого, з чим не звикся в своїй Московщині» (т. 54, с. 330). Не випадково, як переконаємося, серед найактивніших поплічників такого урядництва Франко розглядав московське попівство. Приміром, змальовуючи образки російської суспільності межі ХІХ–ХХ століть, він із властивою йому спостережливістю зауважив, що величезна кількість московського православного духовенства «деградує до поліційних агентів» (т. 54, с. 564). Сучасному тямучому чоловікові не потрібно особливої спостережливості, аби сконстатувати, що цей досить тривалий процес деградації певно досяг самісінького дна і знайшов свій наймерзенніший вираз у форматі гиденної «гундяєвщини».

І ще одне. Мусимо визнати, що знову фатально правдивими для українського Криму і Сходу (зрештою, і для всієї України) виявилися давні Франкові констатації: «Не брак національної ідеї, а брак власної адміністрації є причиною нашої національної слабости» (т. 54, с. 240). Хіба б можливо була така катастрофа, якби на нібито не почутому Сході адміністрація була б істинно українською, а не складалася з московських запроданців на кшталт регіоніських штеп і подібних перекинчиків?

Гадається, Франко не випадково популяризував слушну думку французького дослідника Д. Леруа-Больє: «Абсолютні владики, що вічно бояться стати око в око з своїм народом, щоб не мусили здати їм рахунку з своїх діл, бажають найрадше відвернути уми, навести їх на інші предмети, відірвати їх від діл близьких, а впутати в підприємства жорстокі і небезпечні, але принагідні задля блиску слова (хіба ж не спадає зразу на гадку їхнє «Крим наш». – С. П.), – нове джерело війни» (т. 45, с. 168).

Імперським, зашореним кремлівськими вежами світоглядом вочевидь настільки затуманені не надто світлі голови московських невігласів, що у своїй тупоумній ненаситності пере-

стали вдовольнятися тою «системою винародо-
влення, котрою вони віддавна стараються ущас-
ливити нас» і вирішили потужною вибухівкою,
начиненою масою денаціоналізованого плебсу,
підірвати основи так їм противної української
державності. Однак запізно, бо ж українство
кров'ю «Небесної сотні», кров'ю патріотичних
«Воїнів добра» освятило нову надміцну будів-

лю нової України і засвідчило, як писав Франко,
«щире, гаряче почуття свого людського і націо-
нального обов'язку, щире, гаряче готовність до
праці і до жертви, щоб бути тим, що цивілізо-
вана людськість називає живим національним
почуттям і без чого нема нації, нема цивілізації,
нема справжніх ідеалів» (т. 54, с. 696).

Слава Україні!